

Statens folkhälsoinstitut
103 52 Stockholm

Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Missiv

2004-08-30

1 (1)

Dnr 02-2004:2013

Redovisning av regeringsuppdrag

Regeringen har uppdragit åt Statens skolverk att redovisa vilka insatser verket vidtar inom sitt ansvarsområde, som bidrar till att nå det övergripande folkhälsomålet och i relevanta delar målen för de elva målområdena.

Uppdraget redovisas i bifogade rapport ”Skolverkets insatser för att bidra till att nå det övergripande folkhälsomålet”. I bilaga redovisas Skolverkets yttrande över det reviderade underlaget om indikatorer, mått och statistik.

Per Thullberg
Generaldirektör

Britt-Inger Stoltz
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har Leif Davidsson, Ragnar Eliasson, Ann Carlson Ericsson, Lena Fischer, Ann Charlotte Gunnarson, Ingegärd Hilborn samt Staffan Lundh i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.

Skolverkets insatser för att bidra till att nå det övergripande folkhälsomålet

1	SAMMANFATTNING	3
2	INTRODUKTION	3
3	BAKGRUND	4
4	UPPDRAG	5
4.1	INSTRUKTION FÖR STATENS SKOLVERK	5
4.2	REGLERINGSBREV FÖR BUDGETÅRET 2004 AVSEENDE STATENS SKOLVERK.....	5
5	UTGÅNGSPUNKTER	6
5.1	SKOLANS UPPDRAG OCH STYRDOKUMENT	6
5.2	SKOLVERKETS ROLL OCH UPPGIFTER	7
6	VERKSAMHET SOM HAR BETYDELSE FÖR FOLKHÄLSAN	7
6.1	SKOLVERKETS VERKSAMHET OCH INSATSER MED KOPPLING TILL MÅLOMRÅDEN FÖR FOLKHÄLSOARBETET	8
6.1.1	<i>Målområde 2 – Ekonomisk och social trygghet.....</i>	<i>9</i>
6.1.2	<i>Målområde 3 - Trygga och goda uppväxtvillkor.....</i>	<i>11</i>
6.1.3	<i>Målområde 8 – Trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa</i>	<i>16</i>
6.1.4	<i>Målområde 9 – Ökad fysisk aktivitet</i>	<i>17</i>
6.1.5	<i>Målområde 10 – Goda matvanor och säkra livsmedel.....</i>	<i>18</i>
6.1.6	<i>Målområde 11 – Minskat bruk av tobak och alkohol samt ett samhälle fritt från narkotika och dopning</i>	<i>18</i>
6.2	SAMVERKAN MED ANDRA MYNDIGHETER OCH ORGANISATIONER	19
7	EFFEKTER AV SKOLVERKETS VERKSAMHET/INSATSER	20
8	UTVECKLINGSBEHOV OCH FÖRSLAG TILL FRAMTIDA INSATSER.....	20

1 Sammanfattning

Skolverket är en av de myndigheter som av regeringen givits ett särskilt ansvar inom sitt politikområde för frågor som har anknytning till folkhälsoarbetet. De myndigheter som har ett särskilt ansvar skall enligt regleringsbrevens redovisa insatser för att nå det övergripande folkhälsomålet: skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen.

Skolverkets redovisning har utgått från det underlag och den mall som Folkhälsoinstitutet lämnat och de frågeställningar som där anges. I rapporten beskrivs Skolverkets uppdrag utifrån instruktionen och regleringsbrevet samt Skolverkets roll och uppgifter. Den verksamhet som Skolverket bedriver riktar sig till olika nivåer inom utbildningssystemet: staten, huvudmännen och den lokala verksamheten.

De insatser om Skolverket direkt bidrar med inom folkhälsoarbetet är att följa och rapportera utvecklingen av de indikatorer som skall spegla måluppfyllelsen inom de målområden som särskilt berör utbildningspolitiken. Indirekt bidrar Skolverket genom de insatser som genomförs inom verkets olika verksamhetsgrenar och som syftar till att nå de nationella målen för förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen, barn- och ungdomsutbildningen samt vuxnas lärande.

I denna rapport redovisas översiktligt insatser inom de målområden som berör Skolverket och som har bäring på de bestämningsfaktorer som anges inom respektive område. Det målområde som särskilt berör Skolverket behandlar trygga och goda uppväxtvillkor för barn och unga.

I rapporten görs en beskrivning av nuläget för de målområden som berör Skolverket och som utgår från verkets samlade empiri. Statistikunderlag från det nationella uppföljningssystemet redovisas separat i en bilaga.

Förslag till framtida insatser och utvecklingsbehov grundar sig på Skolverkets lägebedömning av sektorn och som rapporterades till regeringen i november 2003.

Skolverket har även valt att yttra sig över det reviderade underlag som ligger till grund för nedanstående redovisning. Synpunkter och förslag till ändringar lämnas i bilaga.

2 Introduktion

I denna redovisning presenteras översiktligt Skolverkets verksamhet och insatser med koppling till bestämningsfaktorer för folkhälsan samt Skolverkets bidrag till underlagsdata för uppföljning och utvärdering av det övergripande folkhälsomålet. Den lägesbeskrivning som görs inom de olika målområdena utgår från befintliga uppföljningsdata eller andra underlag från Skolverkets verksamhetsgrenar och avser inte att vara en heltäckande redovisning av Skolverkets verksamhet. Förslag till

framtida insatser utgår från Skolverket lägesbedömning som redovisades till regeringen 1 november 2003.¹ Lägesbedömningen är ett årligt uppdrag och skall beskriva och bedöma måluppfyllelsen inom förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen, barn- och ungdomsutbildningen samt vuxnas lärande.

I bilaga 1 redovisas statistik inom de målområden där Skolverket anges som ansvarig myndighet. I bilaga 2 redovisas Skolverkets yttrande över det reviderade underlaget om indikatorer, mått och statistik.

Nedanstående redovisning följer den mall som Folkhälsoinstitutet angett i underlaget till berörda myndigheter och behandlar merparten av de frågeställningar som anges där.

3 Bakgrund

I regeringens proposition 2002/03:35 Mål för folkhälsan föreslår regeringen ett övergripande nationellt folkhälsomål, elva målområden, former för nationell samordning samt en gemensam struktur för det samlade folkhälsoarbetet.

I regleringsbrevet för år 2004 anges att Skolverket skall ”Redovisa vilka insatser verket vidtar inom sitt ansvarsområde som bidrar till att nå det övergripande folkhälsomålet och i relevanta delar målen för de elva målområdena. Redovisningen skall ske till Socialdepartementet och Statens folkhälsoinstitut senast den 31 augusti 2004.”

Statens folkhälsoinstitut (FHI) har regeringens uppdrag att i samverkan med berörda myndigheter lämna förslag på vilka indikatorer som bör ingå i ett nationellt uppföljnings- och utvärderingssystem för det samlade folkhälsoarbete.

Ett första underlag om förslag till mål och indikatorer inom folkhälsoområdet lämnades till Skolverket i april 2003. Skolverket lämnade synpunkter på underlaget i september 2003. Några överläggningar mellan FHI och Skolverket skedde inte i samband med framtagandet av det första förslaget till mål och indikatorer. Under våren 2004 inbjöd FHI till överläggningar med berörda myndigheter. I överläggningarna har diskussioner förts om vilka målområden som särskilt berör Skolverket vad gäller insatser och uppföljning. Utifrån myndigheternas synpunkter hösten 2003 och överläggningar mellan FHI och berörda myndigheter har underlaget om indikatorer, mått och statistik reviderats. Det reviderade underlaget lämnades i juni 2004 till Skolverket. I FHI:s underlag lämnades även en mall med rubriker och frågeställningar för redovisning av myndigheternas uppdrag enligt regleringsbreven.

¹ Skolverkets lägesbedömning 2003 Barnomsorg Skola Vuxenutbildning, Skolverket rapport nr 238

4 Uppdrag

4.1 Instruktion för Statens skolverk

I verkets instruktion anges att Statens skolverk är central förvaltningsmyndighet för det offentliga skolväsendet och för den av det allmänna anordnade förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen i den utsträckning något annat inte är föreskrivet. Skolverket skall genom utbildningsinspektion granska kvaliteten i skolväsendet och ha tillsyn över viss angiven utbildning, följa upp och utvärdera skolväsendet, förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen samt kontinuerligt se över kursplaner och betygskriterier. Enligt instruktionen skall Skolverket också informera och sprida kunskap om verksamhetsområdet såväl inom som utanför landet. I instruktionen anges att Skolverket skall integrera ett jämställdhetsperspektiv i verksamheten. Skolverket har även sektorsansvaret för handikappfrågor med anknytning till sitt verksamhetsområde.

4.2 Regleringsbrev för budgetåret 2004 avseende Statens skolverk

I verkets regleringsbrev för år 2004 anges inom området utbildningspolitik de verksamhetsområden som uppdraget innefattar, nämligen förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning samt vuxnas lärande. Det övergripande målet som anges i regleringsbrevet avseende politikområdet utbildningspolitik är:

”Sverige skall vara en ledande kunskapsnation som präglas av utbildning av hög kvalitet och livslångt lärande för tillväxt och rättvisa”.

Följande mål finns angivna för respektive verksamhetsområde.

Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg: *”Erbjuda alla barn stöd och stimulans för utveckling och lärande samt underlätta för föräldrar att förena förvärvsarbete och studierna med vård och ansvar för barn”*

Barn- och ungdomsutbildning: *”Öka andelen elever som når målen för utbildningen”*

Vuxnas lärande: *”Ge alla vuxna möjlighet att utvidga sina kunskaper och utveckla sin kompetens i syfte att främja personlig utveckling, demokrati, jämställdhet, ekonomisk tillväxt, sysselsättning och rättvis fördelning”*

De verksamhetsgrenar som anges inom respektive verksamhetsområde är utbildningsinspektion, uppföljning, utvärdering och styrdokument.

Verksamhetsgrenen **utbildningsinspektion** har i uppdrag att inspektera varje kommun och skola vart sjätte år. Vid inspektionen tar Skolverket ställning till i vad mån verksamheten ger förutsättningar för barn, ungdomar och vuxenstudier i kommunen att nå de nationella målen. Utbildningsinspektionen bedömer hur verksamheten arbetar i riktning mot de nationella målen och kontrollerar att nationella

krav i skolförfattningar följs. Inspektionen skall ge underlag för och bidra till kvalitetsutveckling inom förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen och skolväsendet som helhet. Verksamhetsgrenen innefattar även tillsyn i enskilda ärenden.

Skolverket ansvarar för den officiella statistiken inom sitt sektorsuppdrag. Inom verksamhetsgrenen *uppföljning* samlas regelbundet data in från kommunerna om förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen, skolan och vuxenutbildningen. Varje år tas uppgifter in som beskriver hur verksamheterna är organiserade, hur mycket de kostar och vilka resultat som uppnås. Regelbundna mätningar av allmänhetens, föräldrars, elevers och lärares attityder till skolan ingår också i den nationella uppföljningen. Uppgifterna finns tillgängliga på Skolverkets webbplats och en stor del av uppgifterna presenteras på skolnivå.

Inom verksamhetsgrenen *utvärdering* görs fördjupade studier och omfattande analyser. Syftet är att beskriva, förklara och bedöma kvalitet och resultat.

Inom verksamhetsgrenen *styrdokument* ansvarar Skolverket för en del av de nationella styrdokumenterna däribland framtagande av kursplaner och betygskriterier samt allmänna råd.

5 Utgångspunkter

Skolsektorn berör verksamheter på olika nivåer: nationell, kommunal samt lokala skolor och enheter. I landet finns närmare 6 000 skolor och utöver dessa ett stort antal förskoleenheter. Drygt 2,4 miljoner barn och unga finns inom förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg och skola samt närmare 300 000 vuxenstuderande. Cirka 296 000 personer är anställda inom sektorn. Kommunernas kostnader inom sektorn uppgår till drygt 162 miljarder kronor.

Utbildningssystemet och dess styrning karaktäriseras av en långt gången decentralisering vad gäller organisering och innehåll. Riksdag och regering fastställer mål och riktlinjer för barnomsorg och skola medan huvudansvaret för verksamheterna ligger på kommunerna och på huvudmännen för fristående skolor. Kommunerna avgör vilka resurser som tilldelas verksamheten och den lokala skolan/enheten formar verksamheten utifrån de nationella målen och de egna förutsättningarna och behoven.

5.1 Skolans uppdrag och styrdokument

Enligt skollagen skall tillgången till utbildning i det offentliga skolväsendet vara lika för barn och ungdomar, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig varhelst den anordnas i landet.

Skolan skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling. Försko-

lan och skolan har i den meningen en kompensatorisk roll. Skolans uppdrag är att överföra grundläggande värden och att främja barns och elevers lärande. Likvärdighetens utmaning ligger i att möta elever med skilda förutsättningar, kunskaper och erfarenheter och att erbjuda en miljö och stöd så att alla elever får möjligheter att nå de nationella målen.

Grundläggande bestämmelser för det offentliga skolväsendet, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg finns i skollag och skolformsförordningar. I läroplanerna anges de grundläggande värdena som skall präglade skolans verksamhet och de mål och riktlinjer som skall gälla för den. I juni 2003 gjordes tillägg i läroplanerna om att skolan skall uppmärksamma hälso- och livsstilsfrågor och att skolan skall erbjuda grundskoleeleverna möjligheter till fysisk aktivitet under skoldagen samt sträva efter att ge gymnasieeleverna förutsättningar att bedriva regelbunden fysisk aktivitet.

I kursplanerna anges de krav staten ställer på utbildningen i olika ämnen. I samband med revidering av grundskolans och gymnasieskolans kursplaner 2000 stärktes bl.a. frågor om hälsa och livsstil, bl.a. i kursplanen för samhällsvetenskap gällande sex- och samlevnadsundervisningen och i ämnet hem- och konsumentkunskap där undervisningen skall skapa förutsättningar för och stödja eleverna i deras val av livsstil. I ämnet idrott och hälsa betonas vikten av att medvetandegöra attityder och värderingar som styr valet av livsstil. I gymnasieskolans program mål för t.ex. omvårdnadsprogrammet anges att viktiga utgångspunkter är att främja människors hälsa och stödja varje individs förmåga att utveckla sina resurser.

5.2 Skolverkets roll och uppgifter

Skolverkets roll i det svenska utbildningssystemet är att ange mål för att styra, att informera för att påverka, samt att granska för att förbättra.

Skolverket har en kontrollerande roll med utbildningsinspektion som viktig kärnverksamhet. Skolverkets uppgift är att aktivt verka för att de nationella målen för verksamhetsområdena uppnås. Med utgångspunkt i det mål- och resultatstyrda systemet bedriver Skolverket verksamhet som riktar sig till olika nivåer i utbildningssystemet: staten, huvudmännen och verksamheten.

6 Verksamhet som har betydelse för folkhälsan

Nedan redovisas de elva målområdena och de områden som särskilt berör Skolverket. Områdena är de som anges i det underlag FHI lämnat till berörda myndigheter och som behandlats i de diskussioner som förts mellan Skolverket och FHI. Skolverket har också samrått med Myndigheten för skolutveckling för att stämma av vilka områden och insatser som berör respektive myndighet.

De insatser som Skolverket direkt bidrar med inom folkhälsoarbetet är att följa och rapportera utvecklingen av indikatorer som skall spegla måluppfyllelsen inom de

målområden som berör utbildningspolitiken. Indirekt bidrar Skolverket genom de insatser som genomförs inom verkets olika verksamhetsgrenar och som syftar till att nå de nationella målen för förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen, barn- och ungdomsutbildningen samt vuxnas lärande. Myndigheten för skolutvecklingens insatser är att följa och stödja huvudmäns och lokala enheters arbete med lokal verksamhetsutveckling i förskola, skola och vuxenutbildning. Följande målområden anges i underlaget:

1. Delaktighet och inflytande i samhället	9. Ökad fysisk aktivitet
2. Ekonomisk och social trygghet	10. Goda matvanor och säkra livsmedel
3. Trygga och goda uppväxtvillkor	11.1 Minskat bruk av tobak
4. Ökad hälsa i arbetslivet	11.2 Minskat bruk av alkohol
5. Sunda och säkra miljöer	11.3 Ett samhälle fritt från narkotika och dopning
6. Hälsa- och sjukvård	11.4 Minskade skadeverkningar av överdrivet spelande
7. Gott skydd mot smittspridning	
8. Trygg och säker sexualitet	

Av FHI:s underlag framgår det att ”Med ansvarig myndighet menas myndighet som har ansvar inom politikområdet. En annan dimension i ansvarigheten är att de indikatorer som redovisas förutsätts bli använda av respektive myndighet vid uppföljningen av hälsans bestämningsfaktorer inom den egna verksamheten/sectorn”.

I de överläggningar som har skett mellan Skolverket och FHI har följande överenskommelser gjorts:

Det målområde där Skolverket särskilt utpekas som ansvarig myndighet är målområde 3, ”Trygga och goda uppväxtvillkor”. Inom detta målområde skall Skolverket redovisa insatser och bidra med underlag till uppföljningen av måluppfyllelsen.

Skolverket kommer även att beröras av målområdena 2, 8, 9, 10 och 11 i de fall där utbildningspolitiken anges.

6.1 Skolverkets verksamhet och insatser med koppling till målområdena för folkhälsoarbetet

Tillgång till omsorg och utbildning av god kvalitet är grundläggande för barns, ungdomars och vuxnas möjligheter att leva och verka i samhället. Den verksamhet som Skolverket bedriver syftar till att barn, unga och vuxna skall ha en positiv och utvecklande lärmiljö.

Skolverkets insatser inom folkhälsoarbetet är att utifrån myndighetens verksamhetsgrenar, utbildningsinspektion, utvärdering, uppföljning och framtagande av styrdokument, ge en lägesbeskrivning av och bidra med underlag till uppföljning och utvärdering av folkhälsomålen.

I det underlag som FHI lämnat till berörda myndigheter finns tabeller som redovisar mål, bestämningsfaktorer, förslag till indikatorer och vilken myndighet som är ansvarig. Det är dock oklart vad som avses med ”ansvarig myndighet”. Skolverkets synpunkter på underlaget redovisas i bilaga 2.

6.1.1 Målområde 2 – Ekonomisk och social trygghet

Underlag från Folkhälsoinstitutet

Politikområde	Mål (delmål)	Bestämningsfaktor	Förslag till indikator:	Källa	Ansvarig myndighet
25. Utbildningspolitik	Sverige skall vara en ledande kunskapsnation som präglas av utbildning av hög kvalitet och livslångt lärande för tillväxt och rättvisa. (Politikområdesmål)	Utbildningsnivå (kompetens)	Andel personer i befolkningen 16-74 år efter utbildningsnivå (förgy utb ≤ 10 år, gy utb ≤ 2 år, gy utb 3 år, eftergy utb < 3 år, eftergy utb ≥ 3 år, forskarutb) (Förslag till indikator)	Utbildningsregistret, SCB/SCB Kommunivå.	SCB
		Utbildningsnivå (kompetens)	Andel personer i olika grupper med låg utbildningsnivå, gy utb ≤ 2 år. (Förslag till indikator)	Barnomsorg, skola och vuxenutbildning i siffror, Skolverket/SCB Kommunivå.	Skolverket, Myndigheten för skolutveckling

Synpunkter på målområdet lämnas i bilaga 2.

I underlaget anges att utbildning som bestämningsfaktor för hälsa främst handlar om den utbildningsnivå som en individ uppnått och den kompetens som detta ger. Av tabellen ovan framgår att även ungdomar från 16 år ingår i målområdet. Skolverket anser att åldersgruppen 16-19 år bör behandlas i målområde 3 ”Trygga och goda uppväxtvillkor” och att målområde 2 omfattas av vuxna mellan 20-64 år. Se ytterligare synpunkter i bilaga 2.

Kommunerna är skyldiga att erbjuda vuxenutbildning. Kommunerna skall aktivt rekrytera personer som har rätt till grundläggande vuxenutbildning och för att motivera dem att delta i utbildningen. När det gäller gymnasial vuxenutbildning finns en prioriteringsordning för att bedöma sökandens behov. Vuxenutbildningens vidgade uppdrag innebär att alla vuxna skall ges möjlighet att utveckla sina kunskaper

och sin kompetens i syfte att främja personlig utveckling, demokrati, ekonomisk tillväxt och sysselsättning. Tillgängligheten och helheten betonas.²

Kunskapslyftet medförde en kraftig ökning av antalet deltagande i vuxenutbildning. Den särskilda satsningen som bl.a. syftade till att höja utbildningsnivån för vuxna med låg utbildning pågick under fem år, med start 1 juli 1997. Kommunerna har fått öronmärkta statsbidrag för att utveckla vuxenutbildningen. Från 2006 skall statsbidraget inordnas i det generella statsbidraget till kommunerna och folkbildningen.

Andelen invånare i åldern 20-64 år som deltar i kommunal vuxenutbildning har minskat betydligt sedan ”toppåret” 1998. År 2003 deltog cirka 4,5 procent av befolkningen i åldersgruppen 20-64 år i vuxenutbildningen³.

Andel av befolkningen 20-64 år, som deltog i kommunal vuxenutbildning 1998-2003

Läsår	Andel (%) i komvux av befolkningen 20-64 år
1997/1998	6,1
1998/1999	6,5
1999/2000	6,0
2000/2001	5,9
2001/2002	5,3
2002/2003	4,5

Tillgången till och kvaliteten på vuxenutbildningen följs och granskas av Skolverket. Uppföljningar och utvärderingar har visat att kommunerna trots särskilda rekryteringsbidrag (riktade till personer 25-50 år) har svårt att nå de kortutbildade.⁴ Inspektioner som genomfördes under hösten 2003 visar att det finns brister vad avser styrning, ledning och kvalitetsarbetet inom vuxenutbildningen.

² Se prop. 2000/01:72 Vuxnas lärande och utveckling av vuxenutbildning

³ Statistiken i denna redovisning har hämtats ifrån det nationella uppföljningssystemet för barnomsorg, skola och vuxenutbildning som Skolverket ansvarar för och som finns tillgänglig på www.skolverket.se

⁴ Utvärdering av rekryteringsbidrag till vuxenstuderande. Det första bidragsåret, Skolverket maj 2004 (dnr 2002:1876)

6.1.2 Målområde 3 - Trygga och goda uppväxtvillkor

Underlag från Folkhälsoinstitutet

<i>Politikområde</i>	<i>Mål</i>	<i>Bestämnings-faktor</i>	<i>Indikator</i>	<i>Ansvarig myndighet. Nivå. Källa</i>
Folkhälsopolitik	Nytt mål: Föräldrar skall erbjudas stöd i sitt föräld-raskap för att barnen skall tillförsäkras trygga och goda uppväxtvillkor	Goda relationer mellan barn och föräldrar	Frågor till barn om hur de kommer överens med föräldrarna	Statens folkhälsoinsti-tut. Nivå: nationell. Källa: SCB/SOFI (SU) Barn.ULF
Utbildningspolitik	...utbildning av hög kvali-tet	Barns kompetenser	Förskolan: utbildningsni-vå av personal	Skolverket. Nivå: nationell, kommun. Källa: Skolverket, Jämförelsetal för hu-vudmän
	...utbildning av hög kvali-tet	Barns kompetenser	Andel elever i åk 9 med minst betyget Godkänd i alla ämnen	Skolverket. Nivå: nationell, kommun. Källa: Skolverket, SIRIS
	Barn och unga skall re-spekteras, ges ...delaktighet och inflytan-de	Barns inflytande i skolan	Frågor till barn om infly-tande i skolan	Skolverket. Nivå: nationell,. Källor: Skolverket- Attityder till skolan samt SCB/SOFI (SU) Barn.ULF
	Trygghet i skola	Otrygghet i skolan	Frågor till barn om kränkningar i skolan av lärare och av andra elever	Skolverket. Nivå: nationell,. Källor: Skolverket- Attityder till skolan samt SCB/SOFI (SU) Barn.ULF

Synpunkter på målområdet lämnas i bilaga 2.

Inom målområdet behandlas olika miljöer som har betydelse för barns och ungas uppväxtvillkor. Miljön inom förskola och skola ligger inom utbildningspolitikens ansvarsområde.

Miljön i förskolan

Inom förskolan anges personalens utbildningsnivå som en indikator på barns kompetenser. Tillgång till personal med adekvat utbildning är en viktig förutsättning för kvaliteten i förskolan. Andelen anställda med utbildning för arbete med barn har minskat de senaste åren. Endast varannan anställd inom förskolan hösten 2003 har pedagogisk högskoleutbildning.

Utöver de indikatorer som behandlas i FHI:s underlag finns andra relevanta mått för att beskriva miljön i förskolan och barns uppväxtvillkor. Exempel på sådana

som finns i Skolverkets nationella statistik är personaltäthet och antal öppna förskolor.

Personaltätheten i förskola och fritidshem har minskat kraftigt sedan början av 1990-talet. I förskolan har minskningen dock avstannat de senaste åren och hösten 2003 var antalet barn per årsarbetare 5,4. En nivå som i princip varit oförändrad sedan 1999.

Öppen förskola tar emot barn och föräldrar som är hemma på dagarna. Antalet öppna förskolor minskar i takt med att den vanliga förskolan byggs ut och genom de reformer som infördes för att öka tillgängligheten till förskolan: rätt till förskoleverksamhet för barn till arbetslösa och föräldralediga, maxtaxa och allmän förskola för fyra- och femåringar. Hösten 2003 fanns det 550 öppna förskolor jämfört med 700 året innan.

Enligt en nationell utvärdering av förskolan⁵ har andelen barn som är i behov av särskilt stöd ökat i många kommuner, främst i storstadsområdena. I flertalet kommuner där barngruppernas storlek ökat på senare år, uppger man att andelen barn i behov av stöd ökat.

Utbildningsinspektionens bedömningar och iakttagelser hösten 2003 visar att förskolorna ger barnen goda möjligheter att utveckla normer och värden i linje med de nationella målen.⁶ Personalen i förskolorna strävar efter att barnen skall kunna påverka verksamheten. Strävandena kännetecknas av att personalen vid planeringen av verksamheten tar hänsyn till barnens behov och intressen. Inga generella slutsatser kan utifrån inspektionen dras avseende hur väl förskolorna lyckas med att stimulera barnens utveckling och lärande. Det finns dock flera exempel på hur personalen genom självvärderingar bedömt att verksamheten nått goda resultat avseende barnens språkutveckling och lust att leka och lära.

Skolverket har regeringens uppdrag att utarbeta allmänna råd till 2 a kap. skollagen angående kvaliteten i förskolan. Skolverket skall identifiera faktorer/områden som är centrala för god kvalitet i förskolan och som skall kunna användas för att bedöma verksamhetens kvalitet från likvärdighetssynpunkt. Vidare skall Skolverket redogöra för ställningstaganden och motiv för val av kvalitetsområden, samt visa vilka delfaktorer som är betydelsefulla inom dessa. Uppdraget i sin helhet skall redovisas till regeringen senast den 17 januari 2005. Valet av kvalitetsområden redovisades den 15 april 2004.

Miljön i skolan - kompetenser

En viktig uppgift för skolan är att ge elever sådana kunskaper och värden som ger dem goda förutsättningar att leva och verka i samhället. En del av ungas kompeten-

⁵ Förskola i brytningstid, Skolverket, rapport nr 239.

⁶ Under hösten 2003 inspekterades 21 kommuner och cirka 220 grund- och gymnasieskolor samt förskoleverksamheter, skolbarnsomsorger och vuxenutbildningar.

ser speglas av betygsresultaten. Andelen elever som uppnått minst betyget Godkänd i årskurs 9 i samtliga ämnen är ett mått på om skolan lyckats fullgöra sitt uppdrag att alla elever som går ut grundskolan skall ha uppnått en minnivå utifrån målen i läroplaner och kursplaner.

Läsåret 2002/03 avslutade tre fjärdedelar (74,7 procent) av eleverna i grundskolans årskurs 9 med betyg i samtliga ämnen.⁷ Andelen är densamma som året innan. När det kunskaps- och målrelaterade betygssystemet infördes i grundskolan 1998 var motsvarande andel 79,6 procent. En större andel flickor än pojkar når kunskapsmålen i samtliga ämnen. Skillnaden mellan pojkar och flickor har dock minskat under senare år. Andelen elever med utländsk bakgrund⁸ som våren 2003 avslutade grundskolan och fått betyg i samtliga ämnen var 61,4 procent, samma andel som våren 2002.

Elever med utländsk bakgrund är inte en homogen grupp. De kommer från olika delar av världen och har olika förutsättningar att tillgodogöra sig skolans undervisning beroende bl.a. på sociokulturell bakgrund. Vissa av dessa elever har invandrat under 2000 eller senare och måste samtidigt som de försöker nå upp till målen i grundskolan lära sig ett helt nytt språk. I Skolverkets lägesbedömning 2003 uppmärksammades elever med utländsk bakgrund och behovet av insatser för att dessa elever skall ges optimala förutsättningar att målen i skolan.

Skolverket har fått i uppdrag av regeringen att senast den 1 oktober 2004 redovisa en fördjupad analys av orsakerna till skillnader i utbildningsresultat mellan elever med utländsk bakgrund och elever med svensk bakgrund.

Miljön i skolan - inflytande

Skolverkets inspektioner under hösten 2003 visar att det finns en vilja hos skolorna att involvera eleverna i verksamheten, men också att det finns betydande brister i elevernas faktiska inflytande över och delaktighet i planeringen och organiseringen av undervisningen. Elevernas inflytande över undervisningen i grundskolan är alltför ofta beroende av enskilda lärares vilja och förmåga att hitta metoder för att involvera eleverna mer i deras eget lärande. En liknande bild ges för gymnasieskolorna. Gymnasieelevernas möjligheter till inflytande är enligt inspektörerna mycket skiftande, såväl mellan skolor som inom skolor. Framför allt verkar den enskilde

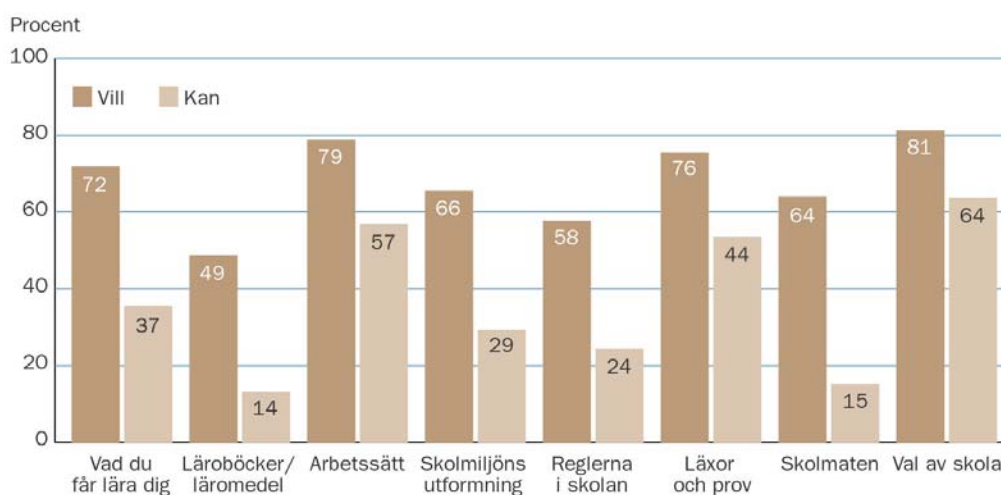
⁷ Med andel elever med betyg i samtliga ämnen avses andel elever som fått betyg i alla ämnen som ingått i elevens utbildning. Andelen beräknas av alla elever som fått eller skulle ha fått betyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet. I grundskolan finns tre betygssteg Godkänd, Väl godkänd och Mycket väl godkänd. De elever som inte nått målen i ämnet får inte betyg i ämnet. I gymnasieskolan finns fyra betygssteg Icke godkänd, Godkänd, Väl godkänd och Mycket väl godkänd.

⁸ Med utländsk bakgrund avses dels elever som är födda i Sverige och vars båda föräldrar är födda utomlands dels elever som är födda utomlands.

elevens möjlighet till ett aktivt inflytande över lärandet och lärmiljön bero på vilket program man går och vilken lärare man har.

I Skolverkets studie Attityder till skolan 2003 har elever i åldrarna 13-19 år bl.a. fått svara på frågor som rör elevinflytande⁹. Attitydundersökningen har genomförts vart tredje år sedan 1993/94 och omfattar elever i årskurs 7-9 i grundskolan samt elever i gymnasieskolan. Med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter att få göra sina röster hörda i frågor som berör dem, i förhållande till deras ålder och mognad och bli respekterad för sina åsikter, inleddes årsskiftet 2002/2003 arbetet med att utöka elevurvalet i attitydundersökningen till att även omfatta elever i årskurserna 4-6. Resultat från den studien kommer att publiceras senare under hösten 2004.

Elevers uppfattning om hur mycket de vill respektive kan vara med och påverka olika områden. Andel elever som år 2003 svarat väldigt mycket eller ganska mycket¹⁰.

Elevernas uppfattningar om möjligheter till inflytande har i stort sett varit oförändrad sedan år 1997. De flesta elever vill vara med och påverka, framför allt valet av skola och arbetssätt och det är också på dessa områden som skillnad i andelen mellan att vilja och att kunna påverka är minst. Den största skillnaden mellan vill och kan handlar om skolmaten. Därefter kommer områdena skolmiljöns utformning och läromedel. Drygt sju av tio elever vill påverka och knappt fyra av tio anser sig kunna påverka vad de får lära sig i skolan. Läxor och prov anser sig närmare åtta av

⁹ Attityder till skolan 2003, Elevernas, lärarnas, skolbarnsföräldrarnas och allmänhetens attityder till skolan under ett decennium. Skolverkets rapport nr 243, Skolverket 2004. Svaren på frågorna finns även tillgängliga på www.skolverket.se

¹⁰ Med elever avses elever i årskurs 7-9 i grundskolan och gymnasieelever. Stapelns höjd som anger den andel som svarat att de kan vara med och bestämma om läxor och prov är felaktig däremot är siffran som anges korrekt.

tio vilja påverka medan drygt fyra av tio anser sig kunna. Flickor vill påverka mer än pojkar på de flesta områden. Gymnasieeleverna tycker i högre utsträckning än grundskoleeleverna att de kan påverka arbetsätt, läxor och prov.

Miljön i skolan – trygghet och kränkande behandling

Den bild som utbildningsinspektionen ger är att miljön i skolan upplevs som lugn och trygg. I de flesta skolor råder en positiv anda där elever och lärare visar omsorg och respekt för varandra. Det finns dock grundskolor som av inspektörerna bedömts ha brister vad gäller den fysiska och den psykosociala miljön. Inspektionen visar att det pågår ett ständigt arbete för att motverka mobbning och annan kränkande behandling. Det finns handlingsplaner både på kommunal nivå och på flertalet av de inspekterade skolorna, som behandlar arbetet med normer och värden och arbetet med att motverka mobbning. Inspektionen visar dock att skolornas arbete i ringa omfattning berör hur skolan skall agera om en elev blir kränkt av en lärare eller annan vuxen.

Av attitydundersökningen framgår att relationen mellan lärare och elever har utvecklats i positiv riktning under det gångna decenniet. Både elever och lärare menar i större utsträckning än tidigare att det är en positiv stämning och god sammanhållning på skolan. Andelen elever som känner sig lugna och trygga har ökat. Elever med utländsk bakgrund känner sig dock mindre trygga i skolan jämfört med elever med svensk bakgrund. Eleverna trivs bättre med sina lärare och andelen som tycker det är lätt att vända sig till sina lärare med problem som har med skolan att göra har ökat från 50 procent till 78 procent under tioårsperioden.

15 procent av eleverna år 2003 instämmer i påståendet att de ofta känner sig orättvist behandlad av lärare eller andra vuxna i skolan. En större andel av elever med utländsk bakgrund än elever med svensk bakgrund anser detta och flickor i högre utsträckning än pojkar.

Andelen elever som känner sig mobbade eller trakasserade av andra elever i skolan har minskat något från 4 procent år 2000 till 3 procent 2003. Särskilt allvarligt är det att 5 procent av eleverna känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare.

Skolverket har på regeringens uppdrag utarbetat allmänna råd för arbetet med att motverka alla former av kränkande behandling. Skolverkets allmänna råd är rekommendationer till stöd för hur skolans författningar kan tillämpas. De allmänna råden anger hur man kan eller bör handla och syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning och att främja en enhetlig rättstillämpning.

6.1.3 Målområde 8 – Trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa

Underlag från Folkhälsoinstitutet

Politikområde	Mål (delmål)	Bestämningsfaktor	Förslag till indikator:	Källa	Ansvarig myndighet
25. Utbildningspolitik	Alla ungdomar skall inom skolans ram erbjudas sex- och samlevnadsundervisning av god kvalitet	Tillgång till information och kunskap i frågor som rör sexualitet och samlevnad	Indikator saknas		Skolverket
	Alla ungdomar skall, för rådgivning i frågor som rör sexualitet, ha tillgång till en väl utvecklad skolhälsovård och elevvård	Tillgång till information och kunskap i frågor som rör sexualitet och samlevnad	Indikator saknas		Socialstyrelsen, FHI

Synpunkter på målområdet lämnas i bilaga 2.

Sex och samlevnad behandlas i läroplanerna under rubriken ”Rektors ansvar”. I läroplanen för grundskolan (Lpo94) anges att rektor har ett särskilt ansvar för att

- *ämnesövergripande kunskapsområden integreras i undervisningen i olika ämnen. Sådana kunskapsområden är exempelvis miljö, trafik, jämställdhet, konsumentfrågor, sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger.*

När det gäller gymnasieskolan och gymnasiesärskolan anges i läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf94) att rektor har ett särskilt ansvar för att

- *eleverna får kunskaper om sex och samlevnad, trafikfrågor samt riskerna med tobak, alkohol, narkotika och andra droger.*

Under 1999 granskade Skolverket på regeringens uppdrag kvaliteten i skolverksamheten hos ett urval av landets kommuner och fristående huvudmän. Granskningen omfattade arbetet med mobbning och annan kränkande behandling, sex- och samlevnadsundervisningen samt undervisningen om tobak, alkohol och andra droger. Granskningen visade att det fanns brister i likvärdigheten beträffande allas rätt till att få en sex- och samlevnadsundervisning av god kvalitet. Om de ämnesövergripande kunskapsområdena skall förverkligas och elever skall få en kvalitativ bra undervisning krävs en tydligare styrning från rektor och samarbete mellan all personal på skolan.

Som en följd av granskningens resultat utgav Skolverket ett stödmaterial som främst riktade sig till rektor. Materialet syftade till att ge stöd till skolors arbete med att utveckla de grundläggande värdena hos unga.

6.1.4 Målområde 9 – Ökad fysisk aktivitet

Underlag från Folkhälsoinstitutet

Politikområde	Mål (delmål)	Bestämningsfaktor	Förslag till indikator:	Källa	Ansvarig myndighet
25.Utbildningspolitik	Ökad andel elever som når målet för utbildningen i ämnet idrott och hälsa (befintligt mål)	Stödjande miljö för fysisk aktivitet.	Andelen elever i grundskolan åk 9 med minst betyg Godkänt i ämnet Idrott och hälsa. (befintlig indikator)	Nationella betygsstatistiken. Kommun/Skola	Skolverket
	Skolan skall sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen. (befintligt mål)	Stödjande miljö för fysisk aktivitet.	Andelen skolor som när målet i förhållande till antalet skolor.	Statistik saknas, bör tas fram av berörd myndighet	Myndigheten för Skolutveckling

Synpunkter på målområdet lämnas i bilaga 2

I juni 2003 beslutade regeringen om tillägg i läroplanerna vad gäller skolans ansvar för fysisk aktivitet.

För grundskolan kompletterades läroplanen med att ”Skolan skall sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen.”.” Även hälso- och livsstilsfrågor skall uppmärksammas”.

För de frivilliga formerna kompletterades läroplanen med att skolan skall ”...uppmärksamma hälso- och livsstilsfrågor. Skolan skall även sträva efter att ge gymnasieeleverna förutsättningar att regelbundet bedriva fysiska aktiviteter.”

Enligt betygsstatistiken avseende grundskolan våren 2003 fick 92,6 procent av eleverna i årskurs 9 minst betyget Godkänd i idrott och hälsa, en lika stor andel som läsåret innan. Idrott och hälsa är det enda ämne där en större andel av pojkarna uppnår målen för minst betyget Godkänd jämfört med flickorna (93,9 procent respektive 91,3 procent). Det är också ett av få ämnen där andelen pojkar med betyget Mycket väl godkänd är större än andelen flickor med motsvarande betyg

I gymnasieskolan är idrott och hälsa ett obligatoriskt ämne för elever på nationella och specialutformade program. 95,6 procent av de elever som fick slutbetyg 2003 fick betyget minst Godkänd i kursen idrott och hälsa A . En större andel av männen har fått betyget Mycket väl godkänd än kvinnorna. Kvinnor med utländsk bakgrund var de som hade högst andel med betyget Icke godkänd och lägst andel med

betyget Mycket väl godkänd, medan betygen för manliga elever med utländsk bakgrund var i nivå med dem för manliga elever med svensk bakgrund.

Fr.o.m. våren 2004 granskar utbildningsinspektionen skolornas arbete för att nå de övergripande hälsomålen i läroplanerna. Sammanställningar av resultat från 2004 års inspektion kommer att föreligga under våren år 2005.

I samband med tilläggen i läroplanerna fick Myndigheten för skolutveckling ett regeringsuppdrag att följa och stödja skolorna i deras arbete med att erbjuda daglig fysisk aktivitet och sträva efter att elever regelbundet bedriver fysisk aktivitet. Regeringsuppdraget skall slutredovisas den 1 september 2005 och en delredovisning av uppdraget skall göras senast den 1 september 2004.

6.1.5 Målområde 10 – Goda matvanor och säkra livsmedel

I de diskussioner som har förts mellan Skolverket och FHI har en överenskommelse gjorts att avvakta den handlingsplan för bra matvanor och ökad fysisk aktivitet som är under utarbetande av FHI och Livsmedelsverket.

6.1.6 Målområde 11 – Minskat bruk av tobak och alkohol samt ett samhälle fritt från narkotika och dopning

Tobak

Underlag från Folkhälsoinstitutet

Politikområde	Mål (delmål)	Bestämningsfaktor	Förslag till indikator:	Källa	Ansvarig myndighet
15. Barnpolitik	Barn och unga skall respekteras, ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande (Politikområdesmål)	Tobaksbruk (bestämningsfaktor för hälsa)	Samma indikatorer som för folkhälsopolitikens etappmål om tobaksfri livsstart.		Skolverket, Mynd för skolutveckling
25. Utbildningspolitik	Sverige skall vara en ledande kunskapsnation som präglas av utbildning av hög kvalitet och livslångt lärande för tillväxt och rättvisa (Politikområdesmål)	Tobaksbruk (bestämningsfaktor för hälsa)	Samma indikatorer som för folkhälsopolitikens bakomliggande faktor social acceptans samt etappmålet om grupper som röker mest, med fokus på utbildningskategorin.		Skolverket, Mynd för skolutveckling

Underlag från Folkhälsoinstitutet

Politikområde	Mål (delmål)	Bestämningsfaktor	Förslag till indikator:	Källa	Ansvarig myndighet
25. Utbildningspolitik	Se målområde 3	Se målområde 3	Se målområde 3		

Synpunkter på målområdet lämnas i bilaga 2

Som tidigare nämnts har rektor enligt läroplanen ett särskilt ansvar för att kunskapen om riskerna med tobak, alkohol och andra droger integreras i skolans undervisning.

Den kvalitetsgranskning som genomfördes 1999 inom området visade att flertalet skolor bedrev en i hög grad faktaorienterad och riskinriktad ANT-undervisning där alltför liten hänsyn togs till elevernas egna föreställningar om tobak, alkohol och andra droger. I de fall där utvärderingar gjordes var det framför allt tester på elevernas kunskaper om ANT och andra droger. Både grundskolor och gymnasieskolor hade i mycket liten utsträckning nedskrivna mål för sin ANT-undervisning och få rektorer utövade någon styrning. Granskningen pekade på behov av kompetensutvecklande insatser för att utveckla arbetsätten inom kunskapsområdet

Kvalitetsgranskningen resulterade som ovan nämnts i att Skolverket utgav ett stödmaterial som riktade sig främst till rektorer men också till övrig skolpersonal.

Som tidigare nämnts granskar utbildningsinspektionen fr.o.m. våren 2004 skolornas arbete för att nå de övergripande hälsomålen i läroplanerna. Sammanställningar av resultat från 2004 års inspektion kommer att finnas under våren 2005.

6.2 Samverkan med andra myndigheter och organisationer

Skolverket samverkar i olika sammanhang med andra myndigheter och organisationer. En kartläggning som genomfördes hösten 2003 visar på en omfattande samverkan av varierande slag. Dryga hundratalet regelbundna samverkansaktiviteter pågick med fler än 80 myndigheter och organisationer. Bl.a. har Skolverket tillsammans med Socialstyrelsen och Statens folkhälsoinstitut gemensamt tagit fram en rapport där man visar att ett sektorsövergripande och långsiktigt perspektiv behövs när det gäller insatser för barn och unga¹¹. Ett annat exempel på samverkan är en konferens om skolans arbetsmiljö ur ett elevperspektiv där bl.a. Arbetsmiljöverket, Barnombudsmannen, Skolverket m.fl. medverkar som arrangörer.

I regleringsbrevet för år 2004 finns ett återrapporteringskrav vad gäller samverkan med andra skolmyndigheter där Myndigheten för skolutveckling särskilt utpekats.

¹¹ Tänk långsiktigt! En samhällsekonomisk modell för prioriteringar som påverkar barns psykiska hälsa, Skolverket, Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut 2004

7 Effekter av Skolverkets verksamhet/insatser

Effektstudier av Skolverkets insatser inom de olika verksamhetsgrenarna visar att skolhuvudmän och skolor åtgärdar de brister som Skolverket påtalat. I en enkät riktade till 32 kommuner 2003 uppger cirka 20 procent att de även tagit del av och diskuterat andra kommuners tillsynsbeslut, vilket i vissa fall lett till åtgärder i den egna kommunen. Uppföljningsstudier av information i tryckt och elektronisk form från Skolverket visar att en stor andel av målgrupperna uppskattar och nyttjar den skriftliga informationen i sitt eget arbete.

Skolverkets kontrollerande roll gentemot skolhuvudmännen skall bidra till förbättringsarbete och utveckling inom förskolan och skolan. Utvecklings- och förbättringsarbetet på alla nivåer i utbildningssystemet förutsätts direkt eller indirekt bidra till att skolan blir en stödjande miljö för barns och ungdomars uppväxt.

8 Utvecklingsbehov och förslag till framtida insatser

Skolverket har regeringens uppdrag att senast den 1 november 2004 redovisa en samlad bedömning av utvecklingen inom respektive verksamhetsområde. Bedömningen skall rymma en fördjupad analys av frågor som Skolverket bedömer särskilt angelägna. Skolverket skall även redovisa sina slutsatser och lämna förslag till åtgärder.

I den lägesbedömning som redovisades till regeringen år 2003 angav Skolverket ett antal prioriterade områden och förslag till åtgärder.¹² Bl.a. påtalade Skolverket att kommunerna bör anstränga sig för att minska gruppstorlekar och att minska skillnader som finns mellan förskoleenheter samt att verksamheten inom förskolan skall organiseras och dimensioneras och följas upp med utgångspunkt i barnens behov. För grundskolan visade lägesbedömningen att de demokratiska och etiska frågorna bör prioriteras på alla nivåer i utbildningssystemet (stat, kommun och skolor), att kommuners och skolors kvalitetsarbete bör stärkas, att elever som behöver extra stöd uppmärksammas samt att skolorna i högre grad måste involvera elever i planeringen av undervisningen. För gymnasieskolan påtalades bl.a. att skolhuvudmännen måste inventera och undanröja hinder för att möjliggöra att elever med funktionshinder får tillträde till nationella program. För vuxenutbildningen påtalades att kommunernas arbete med att utveckla vuxenutbildningen behöver stödjas och följas.

För att kunna göra mer fördjupade genomlysningar av de olika målområdena som berör folkhälsoarbetet krävs förändringar av tillvägagångssätt och metoder framför allt inom verksamhetsgrenarna utbildningsinspektion och utvärdering. Ett sådant utvecklingsarbete kräver mer resurser än vad Skolverket idag förfogar över.

¹² Skolverkets lägesbedömning 2003 Barnomsorg Skola Vuxenutbildning, Skolverket rapport nr 238

Skolverket fick i juli 2004 regeringens uppdrag att utarbeta ytterligare bestämmelser om kvalitetsredovisning inom skolväsendet.¹³ I uppdraget anges att varje skola/verksamhet eller kommun skall med en viss periodicitet mer detaljerat redovisa ett antal kvalitetsområden. Ett av dessa områden är "Hälsa", där bl.a. upplevelsen av stress, goda matvanor och fysisk aktivitet samt drogförebyggande åtgärder ingår. Skolverket skall senast den 1 februari 2005 redovisa sina överväganden och förslag vad gäller eventuella ändringar i förordningen om kvalitetsredovisning inom skolväsendet och i övriga delar senast den 1 maj 2005.

De överläggningar som skett under våren mellan FHI och Skolverket bör fortsätta för att klargöra Skolverkets roll i folkhälsoarbetet så att frågorna kan förankras och beredas internt inom myndigheten. De indikatorer som Skolverket förväntas följa och rapportera förutsätts vara relevanta och ligga inom ramen för Skolverkets uppdrag.

Skolverket förutsätter att den dialog som startats i form av överläggningar mellan FHI och berörda myndigheter fortsätter för att samordna och effektivisera myndigheternas insatser. När det gäller insatser inom utbildningspolitiken behövs utökad samverkan mellan framför allt Skolverket och Myndigheten för skolutveckling för att klargöra ansvar och samordna insatser.

Bilagor

Bilaga 1: Statistikbilaga

Bilaga 2: Yttrande över reviderat underlag om indikatorer, mått och statistik

¹³ Regeringsbeslut 8 juli 2004, Uppdrag till Statens skolverk avseende kvalitetsredovisning inom skolväsendet (U2002/286/5)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
2. MÅLOMRÅDE 3 – TRYGGA OCH GODA UPPVÄXTVILLKOR	2
2.1 MILJÖN I FÖRSKOLAN	2
2.2 MILJÖN I SKOLAN – KOMPETENSER	3
2.2.1 Grundskolan	3
2.2.2 Gymnasieskolan	4
2.3 MILJÖN I SKOLAN – TRYGGHET	5
2.4 MILJÖN I SKOLAN – INFLYTANDE	7
3. MÅLOMRÅDE 9 – ÖKAD FYSISK AKTIVITET	9
3.1 Grundskolan	9
3.2 Gymnasieskolan	9

1. Inledning

Uppgifterna i denna bilaga är hämtade från Skolverkets publikationer, vilka finns tillgängliga på www.skolverket.se. Andra sammanställningar, t ex redovisning av andra särgrupper, är också möjligt att ta fram baserat på redan insamlade data. Endast data på riksnivå presenteras. Uppgifter på kommunnivå eller skolnivå kan inhämtas från www.skolverket.se i de fall de finns publicerade.

Indikatorerna från det nationella uppföljningssystemet redovisas fr o m läsåret 1997/1998, då det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet infördes. Indikatorerna från Skolverkets attitydundersökningar redovisas från samtliga år som projektet genomförts och frågan ingått i enkäten.

2. Målområde 3 – Trygga och goda uppväxtvillkor

2.1 Miljön i förskolan

Indikator:

- Utbildningsnivå av personal
Andel (%) personal med pedagogisk högskoleutbildning
Riksnivå. Kommunivå kan inhämtas från www.skolverket.se.

Verksamhetsår	Anställda i arbetet med barn omräknat till årsarbetare, procentuell fördelning		
	Utbildning för arbete med barn Andel (%)	därav	
		Pedagogisk högskoleutbildning Andel (%)	Ingen barnavårdsutbildning Andel (%)
1997	98,0	54,5	2,0
1998	98,1	53,4	1,9
1999	97,7	53,6	2,3
2000	97,3	54,0	2,7
2001	96,4	52,0	3,6
2002	95,5	50,6	4,5
2003	95,2	50,8	4,8

Förklaringar och definitioner:

* Verksamhetsår

År som uppgifterna om verksamheten avser. Mättag var den 31 december t o m 1997, därefter den 15 oktober eller närliggande vardag.

* Utbildning för arbete med barn

Förskolläraryr-, fritidspedagog- eller lärar-, barnskötaryr-, fritidsledaryr- eller annan barnavårdsutbildning.

* Pedagogisk högskoleutbildning

Förskolläraryr-, fritidspedagog- eller lärarutbildning.

* Förskola

Fr o m 1998 ändrades beteckningen från daghem till förskola.

Källa:

- Sveriges officiella statistik om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Del 2.

2.2 Miljön i skolan – kompetenser

2.2.1 Grundskolan

Indikator:

- Andel (%) elever i årskurs 9 med minst betyget Godkänd i alla ämnen
Riksnivå. Kommunnivå och skolnivå kan inhämtas från www.skolverket.se.

Läsår	Andel (%) elever som uppnått målen i alla ämnen					
	Totalt	därav			Elever med svensk bakgrund	Elever med utländsk bakgrund
		Flickor	Pojkar			
1997/1998	79,6	83,3	76,2	81,9	66,3	
1998/1999	77,3	81,3	76,7	79,6	64,1	
1999/2000	75,7	79,9	71,8	78,1	61,9	
2000/2001	74,3	78,4	70,3	76,5	61,3	
2001/2002	74,6	78,4	71,0	76,9	61,1	
2002/2003	74,7	78,1	71,5	77,0	61,4	

Förklaringar och definitioner:

* Andel (%) elever som uppnått målen i alla ämnen

Andel elever som fått betyg i alla ämnen som ingått i elevens utbildning. Andelen beräknas av alla elever som fått eller skulle ha fått betyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet.

* Elever med svensk bakgrund

Elever födda i Sverige med minst en svensk-född förälder. Denna kategori inkluderar även elever med okänd bakgrund.

* Elever med utländsk bakgrund

Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

Källa:

- Sveriges officiella statistik om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Del 1.

2.2.2 Gymnasieskolan

Indikator:

- Andel (%) elever som fått slutbetyg från gymnasieskolan inom fyra år
Riksnivå. Kommunivå och skolnivå kan inhämtas från www.skolverket.se.

Läsår	Andel (%) elever som fått slutbetyg från gymnasieskolan inom fyra år					
	Totalt	därav			Elever med svensk bakgrund	Elever med utländsk bakgrund
		Kvinnor	Män			
1997/1998	73,6					
1998/1999	75,7					
1999/2000	73,4					
2000/2001	75,7					
2001/2002	72,5	76,1	69,2	74,9	58,7	
2002/2003	73,6	76,9	70,4	75,4	62,6	

Förklaringar och definitioner:

* Andel (%) elever som fått slutbetyg från gymnasieskolan inom fyra år

Andel av alla nybörjare i år 1 den 15 oktober resp. år som avgått med slutbetyg/avgångsbetyg från gymnasieskolan inom 4 år.

* Elever med svensk bakgrund

Elever födda i Sverige med minst en svenskfödd förälder. Denna kategori inkluderar även elever med okänd bakgrund.

* Elever med utländsk bakgrund

Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

Källa:

- Sveriges officiella statistik om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Del 1.

2.3 Miljön i skolan – trygghet

Indikator:

- Frågor till barn om kränkningar i skolan av lärare och av andra elever Riksnivå.

Hur tycker Du att Du själv har det i den skola där Du går? Du känner Dig ofta orättvist behandlad av lärare eller andra vuxna i skolan								
Andel (%) av samtliga som svarat instämmer								
År	Totalt	därav						Förälders högsta utbildning
		Flickor	Pojkar	Elever med svensk bakgrund	Elever med utländsk bakgrund	Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1997	16	16	16			18	14	17
2000	17	18	16			11	15	20
2003	15	17	12	14	20	18	17	12

Hur tycker Du att Du själv har det i den skola där Du går? Du känner Dig mobbad eller trakasserad av andra elever								
Andel (%) av samtliga som svarat instämmer								
År	Totalt	därav						Förälders högsta utbildning
		Flickor	Pojkar	Elever med svensk bakgrund	Elever med utländsk bakgrund	Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1993	2	2	2			<1	3	2
1997	2	2	2			1	4	1
2000	4	4	4			7	3	4
2003	3	2	3	2	4	5	3	2

Hur tycker Du att Du själv har det i den skola där Du går? Du känner Dig mobbad eller trakasserad av någon av Dina lärare								
Andel (%) av samtliga som svarat instämmer								
År	Totalt	därav						
		Flickor	Pojkar	Elever med svensk bakgrund		Förälders högsta utbildning		
				Elever med utländsk bakgrund	Grundskola	Gymnasieskola	Högskola	
1997	4	3	4			1	4	4
2000	6	5	6			3	6	6
2003	5	5	5	4	7	5	6	4

Förklaringar och definitioner:

* Elever med svensk bakgrund

Elever födda i Sverige med minst en svensk-född förälder (registerdata fr o m 2003).

* Elever med utländsk bakgrund

Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands (registerdata fr o m 2003).

* Förälders högsta utbildning

Den högsta utbildning som någon av elevens föräldrar har (enkätfrågor).

Svarsalternativ

Instämmer; Instämmer inte; Vet inte

Källa:

- Attityder till skolan. Skolbilsundersökningen 1993/1994. Skolverkets rapport nr 72.
- Vem tror på skolan? Attityder till skolan 1997. Skolverkets rapport nr 144.
- Attityder till skolan 2000. Skolverkets rapport nr 197.
- Attityder till skolan 2003. Skolverkets rapport nr 243.

2.4 Miljön i skolan – inflytande

Indikator:

- Frågor till barn om inflytande i skolan
Riksnivå.

Hur mycket kan du som elev vara med och bestämma om? - Vad Du får lära dig i olika ämnen								
Andel (%) av samtliga som svarat väldigt eller ganska mycket								
År	Totalt	därav				Förälders högsta utbildning		
		Flickor	Pojkar	Elever med svensk bakgrund	Elever med utländsk bakgrund	Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1993	25	27	24			25	24	25
1997	34	35	33			31	33	36
2000	35	34	35			35	35	34
2003	37	35	39	37	36	32	38	38

Hur mycket kan du som elev vara med och bestämma om? - Vilka läroböcker och andra läromedel ni ska ha i skolan								
Andel (%) av samtliga som svarat väldigt eller ganska mycket								
År	Totalt	därav				Förälders högsta utbildning		
		Flickor	Pojkar	Elever med svensk bakgrund	Elever med utländsk bakgrund	Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1993	8	7	8			7	6	9
1997	13	13	13			14	16	9
2000	14	17	11			18	12	15
2003	14	12	16	14	16	16	14	13

Hur mycket kan du som elev vara med och bestämma om? - Hur ni ska arbeta t ex om ni ska arbeta i grupp, göra egna undersökningar eller lyssna på läraren								
Andel (%) av samtliga som svarat väldigt eller ganska mycket								
År	Totalt	därav						
		Flickor	Pojkar	Elever med svensk bakgrund		Förälders högsta utbildning		
				Elever med utländsk bakgrund	Grundskola	Gymnasieskola	Högskola	
1993	42	45	37			40	39	41
1997	60	65	55			61	61	60
2000	59	63	54			66	58	57
2003	57	60	55	58	50	50	59	56

Hur mycket kan du som elev vara med och bestämma om? - Reglerna i skolan								
Andel (%) av samtliga som svarat väldigt eller ganska mycket								
År	Totalt	därav						
		Flickor	Pojkar	Elever med svensk bakgrund		Förälders högsta utbildning		
				Elever med utländsk bakgrund	Grundskola	Gymnasieskola	Högskola	
1993	15	18	12			16	14	13
1997	21	19	23			19	23	19
2000	19	19	19			19	22	18
2003	24	24	23	24	21	21	25	23

Förklaringar och definitioner:

* Elever med svensk bakgrund

Elever födda i Sverige med minst en svensk-född förälder (registerdata fr o m 2003).

* Elever med utländsk bakgrund

Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands (registerdata fr o m 2003).

* Förälders högsta utbildning

Den högsta utbildning som någon av elevens föräldrar har (enkätfrågor).

Svarsalternativ

Väldigt mycket; Ganska mycket; Varken mycket eller litet; Ganska litet; Väldigt litet/inte alls; Vet inte

Källa:

- Attityder till skolan. Skolbilsundersökningen 1993/1994. Skolverkets rapport nr 72.
- Vem tror på skolan? Attityder till skolan 1997. Skolverkets rapport nr 144.
- Attityder till skolan 2000. Skolverkets rapport nr 197.
- Attityder till skolan 2003. Skolverkets rapport nr 243.

3. Målområde 9 – Ökad fysisk aktivitet

3.1 Grundskolan

Indikator:

- Andel (%) elever i grundskolans årskurs 9 med minst betyget Godkänd i ämnet Idrott och hälsa
Riksnivå.

Läsår	Andel (%) elever minst betyget Godkänd i ämnet Idrott och hälsa		
	Totalt	därav	
		Flickor	Pojkar
1997/1998	94,3	93,8	94,7
1998/1999	93,4	92,5	94,2
1999/2000	92,8	91,9	93,6
2000/2001	92,2	91,0	93,3
2001/2002	92,7	91,5	93,8
2002/2003	92,6	91,3	93,9

Förklaringar och definitioner:

* Andel (%) elever minst betyget Godkänd i ämnet Idrott och hälsa

Andel elever i årskurs 9 som erhållit betyget G=Godkänd, VG=Väl Godkänd eller MVG=Mycket Väl Godkänd i ämnet. Andelen beräknas av elever i skolor med betyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet. Elever som saknade betyg i alla ämnen ingår ej.

Källa:

- Sveriges officiella statistik om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Del 1.

3.2 Gymnasieskolan

Indikator:

- Andelen elever i gymnasieskolan med minst betyget Godkänd i kursen Idrott och hälsa A.
Riksnivå.

Läsår	Andel (%) elever med minst betyget Godkänd i kursen Idrott och hälsa A					
	Totalt	därav			Elever med svensk bakgrund	Elever med utländsk bakgrund
		Kvinnor	Män			
1997/1998	96,0	96,4	95,6		94,5	
1998/1999	95,5	95,6	95,4		93,7	
1999/2000	94,1	94,1	94,0		92,2	
2000/2001	95,0	94,9	95,1		93,2	
2001/2002	95,5	95,3	95,7		94,9	
2002/2003	95,6	95,3	95,8	95,7	94,3	

Förklaringar och definitioner:

* Andel (%) elever med minst betyget Godkänd i kursen Idrott och hälsa A

Andel elever som erhållit betyget G=Godkänd, VG=Väl Godkänd eller MVG=Mycket Väl Godkänd i kursen. Andelen beräknas av elever som under läsåret avgått med slutbetyg från gymnasieskolan och är betygsatta i kursen.

* Elever med svensk bakgrund

Elever födda i Sverige med minst en svensk-född förälder. Denna kategori inkluderar även elever med okänd bakgrund.

* Elever med utländsk bakgrund

Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

Källa:

- Sveriges officiella statistik om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Del 1.

Yttrande över förslag till indikatorer, mått och statistik inom folkhälsoområdet – steg två i de bilaterala överläggningarna mellan FHI och myndigheter/förbund

Sammanfattning

Skolverket har i ett tidigare remissyttrande - Yttrande över förslag till mål och indikatorer inom folkhälsoområdet (S2003/3223/FH), dnr 02-2003:1912 - lämnat förslag till lämpliga indikatorer för att bedöma måluppfyllelsen av det övergripande folkhälsomålet.

Folkhälsoinstitutet (FHI) har regeringens uppdrag att i samverkan med berörda myndigheter lämna förslag på vilka indikatorer som bör ingå i ett nationellt uppföljnings- och utvärderingssystem för det samlade folkhälsoarbetet. I detta arbete skall FHI samråda med parterna för att fastställa indikatorer inom respektive politikområde. Diskussioner som syftar till att fastställa bestämningsfaktorer och ta fram förslag på indikatorer har förts mellan FHI och Skolverket.

Skolverket förutsätter att fortsatta kontakter sker mellan FHI och Skolverket innan underlaget slutligen fastställts.

Skolverket konstaterar att FHI i det reviderade underlaget om indikatorer, mått och statistik tagit hänsyn till flertalet av Skolverkets tidigare förslag till ändringar och tillägg. Det finns dock några indikatorer som Skolverket vill peka på som mindre lämpliga i det reviderade förslaget liksom vissa förslag till ändringar av bestämningsfaktorer, indikatorer och mått. Skolverket anser att de mål som finns angivits inom områdena som berör utbildningspolitiken bör utgå från skolans styrdokument samt vara formulerade på en mer detaljerad nivå än vad som anges i det övergripande målet för utbildningspolitiken.

Skolverket anser att det i underlaget är otydligt vad som menas med ”ansvarig myndighet”. Det bör tydliggöras vad detta ansvar innebär. Skolverkets direkta insatser innebär att följa och rapportera utvecklingen av de indikatorer som finns i Skolverkets nationella uppföljning och som skall spegla måluppfyllelsen inom folkhälsoområdet.

Skolverket stöder att man i första hand använder befintliga data som underlag för uppföljning, både utifrån effektivitets- och kvalitetssynpunkt samt för att inte ytterligare öka uppgiftslämnarbördan för berörda (för utbildningsområdets del: skolhuvudmän, rektorer, elever, föräldrar etc).

Skolverket utgår från att särskilda resurser ställs till förfogande i den mån valet av indikatorer ställer krav på att Skolverket skall utöka befintliga undersökningar som görs inom ramen för Skolverkets myndighetsuppdrag, alternativt kräver att nya undersökningar eller bearbetningar kommer till stånd.

Inledning

Skolverket har i ett tidigare remissyttrande - Yttrande över förslag till mål och indikatorer inom folkhälsoområdet (S2003/3223/FH), dnr 02-2003:1912 - lämnat synpunkter och förslag till lämpliga indikatorer för att bedöma måluppfyllelsen av det övergripande folkhälsomålet. Utifrån dessa förslag har diskussioner förts mellan FHI och Skolverket om bestämningsfaktorer och förslag på indikatorer. Det reviderade underlaget från FHI bygger på tidigare synpunkter från myndigheter och det som framkommit i diskussionerna. De synpunkter som Skolverket redovisar i detta yttrande på det reviderade underlaget avser målområden där utbildningspolitiken finns med som politikområde. I övrigt hänvisas till Skolverkets tidigare remissyttrande, se ovan.

Generella synpunkter

Skolverket konstaterar att de mål som anges inom delområdena ligger på olika nivåer. I flertalet fall anges det övergripande målet för utbildningspolitiken medan det i andra fall anges mer detaljerade mål. Skolverket anser att målen för delområdena bör formuleras på en mer detaljerad nivå och utgå från skolans styrdokument än vad som anges i det övergripande målet för utbildningspolitiken.

Det bör förtydligas i tabellerna vad som menas med "ansvarig myndighet" och vad ansvaret innebär. Av underlaget framgår att det "Med ansvarig myndighet menas myndighet som har ansvar inom politikområdet. En annan dimension i ansvarigheten är att de indikatorer som redovisas förutsätts bli använda av respektive myndighet vid uppföljningen av hälsans bestämningsfaktorer inom den egna verksamheten/sectorn." I några fall anges SCB som ansvarig myndighet och Skolverket tolkar det som att SCB är ansvarig för statistikproduktion och inte ansvarig för insatser inom området. I de fall där SCB utpekats som statistikkälla bör det framgå vilken myndighet som ansvarar för inhämtande av statistiken. Skolverkets förslag är att FHI svarar för inhämtande av statistik i de fall där den myndighet som angetts som ansvarig för insatser inte har statistikansvaret. Skolverkets direkta insatser innebär att följa och rapportera utvecklingen av de indikatorer som finns i Skolverkets nationella uppföljning och som skall spegla måluppfyllelsen inom målområden där utbildningspolitiken anges.

I underlaget redovisas indikatorer och huvudindikatorer. Det är svårt att av underlaget utläsa i vilket avseende dessa skiljer sig åt när det gäller myndigheternas uppföljningsansvar och återrapportering till regeringen. Skolverket har i sitt yttrande inte gjort någon åtskillnad på dessa. I det fortsatta arbetet bör underlaget struktureras på ett enhetligt sätt för de olika målområdena samt en översyn av formuleringar av indikatorer och källhänvisningar genomföras.

Skolverket anser att materialet varit svårt att överblicka och att det varit svårt att identifiera vilka ändringar och tillägg som gjorts i det reviderade underlaget jämfört med tidigare version. I flera fall har även formuleringar och ordval försvårat läsbarheten och förståelsen, framför allt är vissa formuleringar alltför ”medicinskt inriktade” som dos - respons, prevalens - incidens etc.

Skolverket vill också peka på problematiken att sammanställa, värdera och bedöma måluppfyllelsen utifrån det statistikunderlag som myndigheterna förväntas leverera till FHI. Vem värderar underlaget, vilka referensramar kommer värderingen och bedömningen att utgå från?

Skolverket förutsätter att den dialog som påbörjats mellan berörda myndigheter och FHI fortsätter för att effektivisera och samordna arbetet.

Skolverket utgår från att särskilda resurser ställs till förfogande i den mån valet av indikatorer ställer krav på att Skolverket ska utöka befintliga undersökningar som görs inom ramen för Skolverkets myndighetsuppdrag, alternativt kräver att nya undersökningar eller bearbetningar kommer till stånd.

Synpunkter på indikatorer, mått och statistik

Målområde 2 – Ekonomisk och social trygghet

Underlag från Folkhälsoinstitutet

Politikområde	Mål (delmål)	Bestämningsfaktor	Förslag till indikator:	Källa	Ansvarig myndighet
25. Utbildningspolitik	Sverige skall vara en ledande kunskapsnation som präglas av utbildning av hög kvalitet och livslångt lärande för tillväxt och rättvisa. (Politikområdesmål)	Utbildningsnivå (kompetens)	Andel personer i befolkningen 16-74 år efter utbildningsnivå (förgy utb ≤ 10 år, gy utb ≤ 2 år, gy utb 3 år, eftergy utb < 3 år, eftergy utb ≥ 3 år, forskarutb) (Förslag till indikator)	Utbildningsregistret, SCB/SCB Kommunivå.	SCB
		Utbildningsnivå (kompetens)	Andel personer i olika grupper med låg utbildningsnivå, gy utb ≤ 2 år. (Förslag till indikator)	Barnomsorg, skola och vuxenutbildning i siffror, Skolverket/SCB Kommunivå.	Skolverket, Myndigheten för skolutveckling

Skolverkets förslag till korrigeringar och kompletteringar

Politikområde	Mål (delmål)	Bestämningsfaktor	Förslag till indikator:	Källa	Ansvarig myndighet
25. Utbildningspolitik	Sverige skall vara en ledande kunskapsnation som präglas av utbildning av hög kvalitet och livslångt lärande för tillväxt och rättvisa. (Politikområdesmål)	Utbildningsnivå (kompetens)	Andel personer i befolkningen 20-64 år efter utbildningsnivå	Utbildningsregistret, SCB Riks- och kommunivå.	Bör kompletteras
		Utbildningsnivå (kompetens)	Andel personer i olika grupper med låg utbildningsnivå (gymnasial utbildning mindre än eller lika med 2 år)	Utbildningsregistret, SCB Riks- och kommunivå	Skolverket Myndigheten för skolutveckling

Inom målområde 2 behandlas utbildningsnivån för personer mellan 16-74 år. Skolverket anser att åldersgruppen bör ändras till 20-64 år. Skolverkets förslag är att ungdomar upp till 19 år innefattas i målområde 3. Motiven till detta är att indikatorn blir missvisande i och med att 16-åringar ännu inte genomgått gymnasieskola och därmed blir måttet andelen lågutbildade (gymnasieskola mindre eller lika med två år) felaktig. Den högre åldersgränsen ändras till 64 år vilket är den åldersgräns som tillämpas i Skolverkets uppföljning av vuxnas utbildning.

Med tanke på bl.a. ungdomars förutsättningar och villkor för att de skall kunna leva ett självständigt liv bör åldersgruppen 20-24 år som endast har grundskola som högsta utbildning kunna särskiljas i redovisningen. Därför föreslås att måtten på indikatorn andelen personer i olika grupper med låg utbildningsnivå, mindre eller lika med två år, delas upp i andelen kortutbildade med grundskolenivå respektive med gymnasialnivå mindre än tre år.

Målområde 3 - Trygga och goda uppväxtvillkor

Underlag från Folkhälsoinstitutet

<i>Politikområde</i>	<i>Mål</i>	<i>Bestämnings-faktor</i>	<i>Indikator</i>	<i>Ansvarig myndighet. Nivå. Källa</i>
Folkhälsopolitik	Nytt mål: Föräldrar skall erbjudas stöd i sitt föräld-raskap för att barnen skall tillförsäkras trygga och goda uppväxtvillkor	Goda relationer mellan barn och föräldrar	Frågor till barn om hur de kommer överens med föräldrarna	Statens folkhälsoinsti-tut. Nivå: nationell. Källa: SCB/SOFI (SU) Barn.ULF
Utbildningspolitik	...utbildning av hög kvali-tet	Barns kompetenser	Förskolan: utbildningsni-vå av personal	Skolverket. Nivå: nationell, kommun. Källa: Skolverket, Jämförelsetal för hu-vudmän
	...utbildning av hög kvali-tet	Barns kompetenser	Andel elever i åk 9 med minst betyget Godkänd i alla ämnen	Skolverket. Nivå: nationell, kommun. Källa: Skolverket, SIRIS
	Barn och unga skall re-spekteras, ges ...delaktighet och inflytan-de	Barns inflytande i skolan	Frågor till barn om infly-tande i skolan	Skolverket. Nivå: nationell, Källor: Skolverket- Attityder till skolan samt SCB/SOFI (SU) Barn.ULF
	Trygghet i skola	Otrygghet i skolan	Frågor till barn om kränkningar i skolan av lärare och av andra elever	Skolverket. Nivå: nationell, Källor: Skolverket- Attityder till skolan samt SCB/SOFI (SU) Barn.ULF

Skolverkets förslag till korrigeringar och kompletteringar

Politikområde	Mål (delmål)	Bestämningsfaktor	Förslag till indikator	Källa	Ansvarig myndighet
25. Utbildningspolitik	Sverige skall vara en ledande kunskapsnation som präglas av utbildning av hög kvalitet och livslångt lärande för tillväxt och rättvisa.	Miljön i förskola	Andel anställda med utbildning för arbete med barn. Andel personal (årsarbetskrafter) i förskolan med pedagogisk högskoleutbildning.	Skolverkets nationella uppföljningssystem ¹	Skolverket
		Barns och ungas kompetenser	Andel elever i årskurs 9 med minst betyget Godkänd i samtliga ämnen Andelen elever som fått slutbetyg från gymnasieskolan inom fyra år	Skolverkets nationella uppföljningssystem	Skolverket
	Barn och unga skall respekteras, ges möjlighet till utveckling och delaktighet samt inflytande	Barns och ungas inflytande i skolan	Frågor till elever om inflytande i skolan	Attityder till skolan samt Barn-ULF Skolverket samt SCB/SOFI (SU) Nationell nivå	Skolverket FHI
	Trygghet i skola	Miljön i skolan	Frågor till elever om hur de bemöts av lärare, av andra vuxna och av andra elever i skolan	Attityder till skolan samt Barn-ULF Skolverket samt SCB/SOFI (SU) Nationell nivå	Skolverket FHI

Inom målområdet bör det anges vilka åldersgrupper som avses. Eftersom målområdet och målen behandlar barns och ungas uppväxtvillkor anser Skolverket att bestämningfaktorer och indikatorer bör kompletteras med ungdomar upp till 19 år, elever i gymnasieskolan.

Skolverket föreslår även en ändring av bestämningsfaktorn för barn i förskoleåldern från ”barns kompetenser” till ”miljön i förskolan”. Detta stämmer också överens med den inledande texten i underlaget - ”Trygga och utvecklingsfrämjande uppväxtmiljöer är de främsta bestämningsfaktorerna för barns och ungas hälsa” - och med den indikator som föreslås. Miljön i förskolan kan speglas av olika indikatorer som har betydelse för barns utveckling. Personalens kompetens är en faktor som har betydelse för verksamhetens kvalitet.² Skolverket föreslår därför att även indikatorn ”Andel anställda med utbildning för arbete med barn” redovisas där

¹ Se bilaga 1 för exakt källhänvisning och definitioner

² Strukturella faktorer och pedagogisk kvalitet i barnomsorg och skola – en kunskapsöversikt. Skolverkets monografiserie, Skolverket 2001. Ekonomiska resurser betydelse för pedagogiska resultat – en kunskapsöversikt, Skolverkets monografiserie, Skolverket 2002

”Andel personal (årsarbetskrafter) i förskolan med pedagogisk högskoleutbildning” särredovisas.

I texten anges Barn-LNU som källa men i tabellen anges Barn-ULF. Det bör förklaras vad förkortningarna står för och om det är samma källa som avses. Ansvarig myndighet för statistikinsamling bör kompletteras med FHI i de fall där Barn-LNU anges som statistikkälla.

De frågor som anges i Barn-LNU beträffande inflytande i skolan är tämligen begränsade jämfört med frågor i Skolverkets attitydundersökning. I den senaste attitydundersökningen kompletterades elevurvalet med yngre elever, elever i årskurs 4-6.

Skolverket föreslår att bestämningsfaktorn ”Otrygghet i skolan” ändras till ”Miljön i skolan” i analogi med bestämningsfaktorn för förskolan. De frågor som det i underlaget refereras till täcker mer än enbart kränkningar, varför miljön i skolan är mer relevant.

Skolverkets förslag är att indikatorn ändras till att omfatta ”bemötande” istället för ”kränkningar” samt att den kompletteras med att gälla även ”andra vuxna” än enbart lärare.

Av FHI:s underlag framgår att redovisningen av indikatorer skall göras för olika särgrupper. Dessa data finns inte i nuläget tillgängliga i den form som anges utan innebär att Skolverket behöver göra specialbearbetningar.

Målområde 8 – Trygg och säker sexualitet

Underlag från Folkhälsoinstitutet

Politikområde	Mål (delmål)	Bestämningsfaktor	Förslag till indikator:	Källa	Ansvarig myndighet
25. Utbildningspolitik	Alla ungdomar skall inom skolans ram erbjudas sex- och samlevnadsundervisning av god kvalitet	Tillgång till information och kunskap i frågor som rör sexualitet och samlevnad	Indikator saknas		Skolverket
	Alla ungdomar skall, för rådgivning i frågor som rör sexualitet, ha tillgång till en väl utvecklad skolhälsovård och elevvård	Tillgång till information och kunskap i frågor som rör sexualitet och samlevnad	Indikator saknas		Socialstyrelsen, FHI

Skolverket har i sitt tidigare yttrande: Yttrande över förslag till mål och indikatorer inom folkhälsoområdet (S2003/3223/FH), dnr 02-2003:1912 lämnat synpunkter på delmål, bestämningsfaktorer och indikatorer.

I styrdokumentet för grundskolan finns en skrivning i läroplanen som handlar om rektorns ansvar. Rektor har ett särskilt ansvar för att ämnesövergripande kunskapsområden integreras i olika ämnen. Exempel på sådana kunskapsområden är sex- och samlevnad liksom riskerna med tobak, alkohol och andra droger. Inom ramen för det nationella uppföljningssystemet för skolväsendet samlas det inte löpande in uppgifter som mäter ovanstående varför Skolverket inte har några data att bidra med avseende på indikatorer.

Elevvårdens och skolhälsovårdens organisation och funktion har behandlats i regeringens prop. 2001/02:14 "Hälsa, lärande och trygghet". I propositionen presenteras begreppet "Elevhälsa" som ett eget verksamhetsområde där skolhälsovård, elevvård och specialpedagogiska insatser ingår. Skollagskommittén föreslår att begreppet "Elevhälsa" införs i den nya skollagsstiftningen som för närvarande bereds inom utbildningsdepartementet.

Inom målområdet 8 har Myndigheten för skolutveckling ett ansvar för stödjande insatser.

Målområde 9 – Ökad fysisk aktivitet

Underlag från Folkhälsoinstitutet

Politikområde	Mål (delmål)	Bestämningsfaktor	Förslag till indikator:	Källa	Ansvarig myndighet
25. Utbildningspolitik	Ökad andel elever som når målet för utbildningen i ämnet idrott och hälsa (befintligt mål)	Stödjande miljö för fysisk aktivitet.	Andelen elever i grundskolan åk 9 med minst betyg Godkänt i ämnet Idrott och hälsa. (befintlig indikator)	Nationella betygsstatistiken. Kommun/ Skola	Skolverket
	Skolan skall sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen. (befintligt mål)	Stödjande miljö för fysisk aktivitet.	Andelen skolor som när målet i förhållande till antalet skolor.	Statistik saknas, bör tas fram av berörd myndighet	Myndigheten för Skolutveckling

Skolverkets förslag till korrigeringar och kompletteringar

Politikområde	Mål (delmål)	Bestämningsfaktor	Förslag till indikator:	Källa	Ansvarig myndighet
25. Utbildningspolitik	Ökad andel elever som når målen för utbildningen i ämnet idrott och hälsa (befintligt mål)	Stödjande miljö för fysisk aktivitet.	Andelen elever i grundskolan årskurs 9 med minst betyg Godkänd i ämnet Idrott och hälsa. (befintlig indikator) Andelen elever i gymnasieskolan med minst betyget Godkänd i kursen idrott och hälsa A. (befintlig indikator)	Skolverkets nationella uppföljningssystem	Skolverket
	Skolan skall sträva efter att erbjuda alla grundskoleelever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen och sträva efter att ge gymnasieeleverna förutsättningar att bedriva regelbunden fysisk aktivitet. (befintligt mål)	Stödjande miljö för fysisk aktivitet.	Andelen skolor som när målet i förhållande till antalet skolor.	Statistik saknas, bör tas fram av berörd myndighet	Myndigheten för Skolutveckling

Inom målområde 9 har följande huvudindikatorer föreslagits:

1. ”Andelen fysiskt aktiva minst 30 min per dag.
2. Andelen svenskar som tränar och motionerar.
3. Andelen gående och cyklisterna i förhållande till det totala persontransportarbetet.
4. Andelen elever i grundskolan åk 9 med minst betyg Godkänt i ämnet Idrott och hälsa.”

Beträffande huvudindikator 1 och 2 bör det specificeras till vilken åldersgrupp i befolkningen andelen relateras till. Huvudindikatorn 2 ”Andelen svenskar som tränar och motionerar” är olyckligt formulerad. Begreppet svenskar bör tas bort. Dessutom bör det anges ett mått på frekvensen av träningen/motionerandet; dagligen, någon gång per vecka etc.

Skolverket anser att ungdomar i gymnasieskolan bör ingå i målområde 9 varför tabellen bör kompletteras med motsvarande indikator på bestämningsfaktorn för den elevgruppen.

Eftersom bestämningsfaktorn stödjande miljöer är densamma för de två målen bör Myndigheten för skolutveckling tas med som ansvarig myndighet när det gäller stödjande insatser.

Fr.o.m. våren 2004 granskar utbildningsinspektionen skolornas arbete för att nå de övergripande hälsomålen i läroplanerna. Sammanställningar av resultat från 2004 års inspektion kommer att redovisas under våren år 2005. Eventuellt kommer in-

spektionens bedömningar att kunna användas för uppföljning och utvärdering av måluppfyllelsen inom målområde 9.

Målområde 11 - Minskat bruk av tobak och alkohol samt ett samhälle fritt från narkotika

Tobak

Underlag från Folkhälsoinstitutet

Politikområde	Mål (delmål)	Bestämningsfaktor	Förslag till indikator:	Källa	Ansvarig myndighet
15. Barnpolitik	Barn och unga skall respekteras, ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande (Politikområdesmål)	Tobaksbruk (bestämningsfaktor för hälsa)	Samma indikatorer som för folkhälsopolitikens etappmål om tobaksfri livsstart.		Skolverket, Mynd för skolutveckling
25. Utbildningspolitik	Sverige skall vara en ledande kunskapsnation som präglas av utbildning av hög kvalitet och livslångt lärande för tillväxt och rättvisa (Politikområdesmål)	Tobaksbruk (bestämningsfaktor för hälsa)	Samma indikatorer som för folkhälsopolitikens bakomliggande faktor social acceptans samt etappmålet om grupper som röker mest, med fokus på utbildningskategorin.		Skolverket, Mynd för skolutveckling

De indikatorer som anges för folhälsopolitiken är:

1. Föräldrars och gravidas självrapporterade tobaksbruk (svarar mot etappmålet en tobaksfri livsstart)
2. Andel individer med positiv attityd till tobaksbruk (svarar mot socialacceptans)
3. Självrapporterat tobaksbruk - ”i utbildningskategorin” (svarar mot målet om grupper som röker mest)

Skolverket vill påpeka att den första indikatorn inte omfattas av Skolverkets uppdrag. De två senare täcks i dagsläget in av undersökningar som redan genomförs av FHI och CAN (Centralförbundet mot alkohol och narkotika).

De indikatorer som föreslås (”samma indikatorer som för folkhälsopolitikens bakomliggande faktorer”) samlas idag inte in genom det nationella uppföljningssystemet som Skolverket ansvarar för.

När det gäller insatser framgår det i texten att ”Skolverket skulle kunna arbeta med att påverka att skolor upprättar tobakspolicys”. Skolverkets insatser utgår från de bestämmelser som finns inom skolans område. Någon reglering avseende tobakspolicys finns inte varför Skolverket inte anser det vara en relevant insats av myndigheten.

Alkohol

Underlag från Folkhälsoinstitutet

Politikområde	Mål (delmål)	Bestämningsfaktor	Förslag till indikator:	Källa	Ansvarig myndighet
25. Utbildningspolitik	Se målområde 3	Se målområde 3	Se målområde 3		

I FHI:S underlag hänvisas till målområde 3 (se sida 5).

Skolverket anser inte att de bestämningsfaktorer och indikatorer som anges i målområde 3 även är relevanta för målområde 11 (alkohol).

Skolverket har i sitt tidigare yttrande bl.a. påpekat att de mål som bäst korresponderar mot målområde 11 är de mål som anges i läroplanerna att ungdomar skall ha sådan kunskap att de kan göra egna medvetna val, att inse riskerna med alkohol, narkotika och tobak. Rektor har ansvar för att området integreras i undervisningen.

Skolverket anser att eventuella indikatorer avseende utbildningsområdet bör grundas på i vilken mån ungdomar ges möjlighet att erhålla sådan kunskap.

På Skolverkets vägnar

Ragnar Eliasson
Stabschef

Britt-Inger Stoltz
Undervisningsråd

I den slutliga handläggningen har även undervisningsrådet Anna Barklund, undervisningsrådet Mona Bergman och enhetschef Christina Sandström deltagit.